

Pr. Silviu Tudose

CÂNTĂRILE ORTODOXIEI
TÂLCUIRI LITURGICE
ȘI PASTORALE

Editura *Cuvântul Vieții*
București • 2021

(cf. 1 Corinteni 15, 36). Tot așa și omul, pentru a învia cu trupul, la învierea cea de obște, trebuie să moară, trupul să se desfacă în cele din care a fost alcătuit, iar sufletul să meargă la Cel Care l-a creat.

Lumânarea așezată în colivă este simbolul luminii lui Hristos, „Lumina lumii”, pe care dacă o are cineva nu va umbla întru întuneric (cf. *Ioan* 8, 12), ci sufletul său va fi călăuzit pe drumul cel fără de întoarcere, risipind întunericul morții, spre Împărăția lui Dumnezeu.

Vinul este element euharistic, simbolizând viața celui adormit, care se îndreaptă spre viața cea fără de moarte, arvunită de jertfa Mântuitorului pe Cruce.

Acestea sunt motivele pentru care cu toții ne adunăm și atingem vasul pe care se află coliva și sticla cu vin sau ne atingem unii de alții: comuniunea cu cel răposat.

În tot acest timp se cântă „Veșnică pomenire”, cântare ce devine parcă un imn triumfal de petrecere a răposatului către sălașurile cele veșnice. Devine, astfel, cântarea de rămas bun, plină de nădejde în comuniunea spirituală cu cei adormiți în Domnul. Poate de aceea în timpul ei mulți dintre cei prezenți încep să lăcrimeze. E posibil ca, prin rânduiala lui Dumnezeu, să simtă prezența duhovnicească a celor răposați și comuniunea pe care o avem cu ei în rugăciunile Bisericii.

CUPRINS

INTRODUCERE / 5

CÂNTĂRI DIN SFÂNTA LITURGHIE / 13

Trisaghionul – prezența lui Dumnezeu în noi / 13

Mișcările liturgice – semne ale veșniciei / 16

Heruvicul – pregătire pentru primirea
Sfintei Împărtășanii / 18

Vohodul mare – intrare în Ierusalimul Răstignirii / 21

Să ne iubim unii pe alții / 24

Sfintele, sfinților! / 27

Sfintele Taine – izvorul cel fără de moarte / 29

Lumina cea adevărată și Duhul cel ceresc / 32

Fie numele Domnului binecuvântat / 34

TAINEL BISERICII – LUCRĂRI SFINȚITOARE / 37

Dă-mi mie haină luminoasă / 37

Când am fost botezat? / 40

Masa folosită la Botez și Cununie este un „reflex”
al Sfintei Mese / 43

Încununarea mirilor – slavă, cinste
și responsabilitate / 46

Darul se transformă în biruință / 48

Hirotonia – încununare și mucenie / 50

CÂNTĂRI ÎNCHINATE MAICII DOMNULUI / 53

Maica Domnului – hrănitorea vieții noastre / 53

Osârdia către Maica Domnului / 56

Maica Domnului – de la moarte la Viață / 58

Adormirea Maicii Domnului – semn eshatologic / 60

Ajutorului omenesc nu ne încredința / 62

De tine se bucură toată făptura / 65

Biserică sfințită și rai cuvântător / 67

Canon – irmos catavasii / 69

Cele ale Înainteprăznuirii mutării Maicii
lui Dumnezeu prăznuind, să ne bucurăm! / 71

Adormirea Maicii Domnului – icoană
a tainei Bisericii / 73

Axionul – cea mai cunoscută rugăciune adresată
Maicii Domnului / 76

Troparul Litiei – expresie a nădejdi
și a bucuriei / 78

CÂNTĂRILE SFINTEI CRUCI / 81

„Pretutindenitatea” Sfintei Cruci / 81

Sfânta Cruce – bucuria izvorâtă
din dragostea lui Dumnezeu / 84

Sfânta Cruce o sărutăm cu frică și cu bucurie / 86

Sfânta Cruce – fericitul lemn / 89

Sfânta Cruce – păzitoare, podoabă, stăpânie,
întărire / 91

Sfânta Cruce – cheia Împărăției cerurilor / 94

Sfânta Cruce – armă de pace / 96

Sfânta Cruce – rai de taină / 98

CÂNTĂRI LA PRAZNICE ÎMPĂRĂTEȘTI / 101

Bucuria și îndrăznirea cea bună – semne
ale prezenței Sfântului Duh / 101

„Duhul adevărului” / 103

„Vistierul bunătăților” / 105

„Când îți pune Dumnezeu mâna în piept,
nu-i da peste ea!” / 107

Lumina Mângâietorului – împărtășire
de Dumnezeu / 109

Schimbarea la față – praznicul slavei și al luminii / 112

Moise și Ilie – martori ai frumuseții chipului
celui dintâi / 114

Strugurii și „certarea neascultării” / 116

CÂNTĂRI ÎNCHINATE SFINȚILOR / 119

Ce vă vom numi pe voi, sfinților? / 119

„Fiilor, iubiți-vă unii pe alții!” / 121

„Femeia, când naște, dă mâna cu Dumnezeu” / 123

Sfinții Apostoli Petru și Pavel – îngerește cugetând / 125

Sfinții Apostoli Petru și Pavel – modele de misionari / 127

Râvna lui Ilie / 130

Pantelimon și Ermolae – ucenicul și învățătorul /	132
Înlocuitorul fiului neascultării /	135
Apostolul Toma – „ocrotitorul întârziaților” /	137
Prorocul Ioan – înger, apostol, mucenic /	139
Rânduiala lui Dumnezeu – cale către veșnicie /	142
Ioachim și Ana – discreții și perseverenții „moși ai lui Hristos” /	144

ZILELE SĂPTĂMÂNII ÎN CÂNTĂRILE LITURGICE / 147

Luni – ziua cerească /	147
Marți – ziua Prorocului /	149
Miercuri – ziua trădării sau a credincioșiei /	151
Joi – ziua propovăduitorilor /	153
Vineri – „pe cedru, pe pin și pe chiparos” /	155
Sâmbăta – odihna celor adormiți /	157

DOGMATICILE GLASURILOR – TEOLOGHISIRE PRIN CÂNTARE / 159

Dogmatica glasului I /	159
Dogmatica glasului al II-lea /	162
Dogmatica glasului al III-lea /	164
Dogmatica glasului al IV-lea /	166
Dogmatica glasului al V-lea /	169
Dogmatica glasului al VI-lea /	171
Dogmatica glasului al VII-lea /	173
Dogmatica glasului al VIII-lea /	175

LAUDELE BISERICEȘTI – MĂRTURISIRE PRIN CÂNTARE / 177

Pavecernița – mulțumire, pocăință, nădejde /	177
Miezonoptica – slujire alături de îngeri /	180
Ceasurile liturgice – gândul permanent la Dumnezeu /	183
Depunerea Jurământului și Sfintele Taine /	186
În biserica slavei tale stând /	188
Ca tămăia înaintea Ta /	190
Dumnezeu este Domnul /	192
Omul care se plânge nu este un om liber /	195
Cuvintele curate /	197
Cântarea nouă /	199
„Opriți-vă și cunoașteți că Eu sunt Dumnezeu” /	201
Cu fapte bune luminându-ne /	204
Voscesne, eotinale sau mânecânde /	206
Laudele – datorie transformată în bucurie /	208
Ce vom da în schimb Domnului? /	211
Doxologia – imnul slavei și al luminii /	213
Printr-înșii pacea Ta ai dăruit lumii /	216
Mai este timp /	219
„Rugăciunile sfinților părinților noștri...” /	221

CÂNTĂRI DIN CULTUL MORȚILOR / 223

Înmormântarea – slujbă a biruinței /	223
Panihida – cântare de toată noaptea /	225
Lutul ars, cireșele și veșnicia /	227
Veșnică pomenire – imnul nădejzii vieții veșnice /	229

CÂNTĂRI DIN SFÂNTA LITURGHIE

Trisaghionul – prezența lui Dumnezeu în noi⁸

*Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte,
miluiește-ne pe noi!*

Rostit sau cântat aproape la fiecare slujbă din biserică sau în rugăciunile particulare, *Sfinte Dumnezeule...* este cunoscut în literatura teologică sub numele de *Trisaghion*. Se numește așa fiindcă în limba greacă înseamnă „de trei ori sfânt”, iar o traducere mai exactă a lui ar fi: „Sfânt e Dumnezeu nostru! Sfânt tare! Sfânt fără de moarte! Miluiește-ne!”.

Nu toată lumea știe că această cântare este alcătuită din combinarea unor cuvinte ale Sfintei Scripturi.

Sfinte este întreit după modelul cântării serafimilor în viziunea profetului Isaia: „Sfânt, Sfânt, Sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!” (*Isaia* 6, 3), reluat și de Apostolul Ioan în *Apocalipsă* (4, 8).

⁸ Ziarul *Lumina*, 17 iulie 2008.

Cuvintele Sfinte Dumnezeu, după tâlcuitorii cultului ortodox, se adresează lui Dumnezeu-Tatăl, iar *Sfintele tare, Sfinte fără de moarte* Fiului lui Dumnezeu și Sfântului Duh, fiind preluate dintr-un psalm al lui David, în care prorocul spune: „Însetat-a sufletul meu de Dumnezeu Cel tare, Cel viu; așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeu” (*Psalmi* 41, 2, 1).

Prin asocierea acestor cuvinte se arată, așa cum sugera Sfântul Nicolae Cabasila⁹ în clasicul său comentariu liturgic, strânsa legătură dintre Vechiul și Noul Testament, precum și unirea celor cerești cu a celor pământești, împreună slujirea îngerilor și a oamenilor în aceeași Biserică și într-un singur glas, prin venirea Mântuitorului Hristos, „spre iconomia plinirii vremilor, ca toate să fie iarăși unite...” (cf. *Efesenii* 1, 10).

Trisaghionul este așadar o creație a Bisericii creștine, închinată Sfintei Treimi, pe care o rugăm să ne miluiască.

Cât privește momentul apariției sale, este plasat de cercetători în secolul al V-lea, pe vremea patriarhului Proclu al Constantinopolului, fiind menționat și în actele Sinodului IV ecumenic (Calcedon, 451). Trisaghionul era cântat atunci ca imn procesional. Fusese folosit mai întâi în procesiunile menite să implore mila dumnezeiască în timpul unor cataclisme naturale care se abătuseră

⁹ Vezi Sf. NICOLAE CABASILĂ, *Explicări la dumnezeiasca Liturghie. Scrieri II*, studiu introd. și trad. de Arhid. Ioan I. Ică Jr., Sibiu, Ed. Deisis, 2014, p. 379.

asupra Constantinopolului sau în timpul deselor invazii ale barbarilor. Mai târziu, avea să însoțească intrarea în biserică a creștinilor, în frunte cu împăratul, pentru Dumnezeiasca Liturghie, intonarea lui reprezentând, pe lângă implorarea milei lui Dumnezeu, și o recunoaștere de către întreaga comunitate a prezenței Sale. Cu timpul, a intrat în alcătuirea Dumnezeieștii Liturghiei, așa cum îl avem și astăzi.

Așadar, în cele din urmă, rostirea sau cântarea Trisaghionului ar trebui să nască în noi, înainte de toate, simțirea prezenței lui Dumnezeu, singurul Care ne poate milui cu adevărat.

Mișcările liturgice – semne ale veșniciei¹⁰

*În mormânt cu trupul, în iad cu sufletul, ca un
Dumnezeu, în rai cu tâlharul și pe tron împreună
cu Tatăl și cu Duhul ai fost, Hristoase, pe toate
umplându-le, Cel Ce ești necuprins.*

Acest tropar este cel mai des folosit în rânduiala Sfintei Liturghii, rostit de fiecare dată în taină de preotul slujitor, mai întâi în timpul cădirii finale de la Proscomidie, iar apoi în timpul celei care se face în timpul cântării heruvimice. După ce Cinstitele Daruri sunt purtate pentru a fi depuse pe Sfânta Masă, când slujitorii intră în Sfântul Altar, îl rostesc din nou, alături de alte tropare.

Rostirea lui este, așadar, legată de o mișcare liturgică, îndeosebi cea reprezentată de căderea Sfintei Mese.

Oprindu-ne puțin asupra acestei mișcări liturgice, ne dăm seama că de fiecare dată ea se face într-un anumit sens, plecând prin partea sudică, adică de la miazăzi la miazănoapte. De altfel, nu numai căderea Sfintei Mese se face astfel, ci toate cădirile care implică înconjurarea unei mese: la Sfintele Taine (Botez, Cununie, Maslu), la unele ierurgii (sfeștania, bunăoară) sau în cadrul altor rânduieli și slujbe (cele mai cunoscute sunt cădirile din cadrul slujbei Litiei).

¹⁰ Ziarul Lumina, 12 septembrie 2008.

În același timp, se poate observa că nu numai căderea se face în acest sens, ci aproape orice mișcare în jurul Sfintei Mese a slujitorilor bisericești.

Mai mult, cu ocazia înconjurării bisericii, în timpul anumitor momente liturgice mai importante, cum ar fi sfințirea locașului de cult, denia prohodului din Vinerea Mare sau înmormântarea unui cleric, sensul este același: spre sud sau de la miazăzi la miazănoapte.

Dacă încercăm să căutăm o explicație acestei rânduieli, e posibil ca ea să fie legată de faptul că mișcarea este în sensul invers celei pe care o execută neîntrerupt acele unui ceasornic. Ele măsoară timpul pământesc, trecător și ireversibil, în timp ce tot ceea ce se întâmplă în sfântul locaș ne ajută să pregustăm din veșnicia împărăției lui Dumnezeu. Biserica reprezintă întreaga lume, cosmosul întreg (cf. Sf. Maxim Mărturisitorul), dar și locul în care veșnicia este pregustată de cei care participă la viața liturgică, prin alcătuirea ei, dar și prin tot ceea ce se întâmplă acolo. Iată că nu numai cuvintele rugăciunii ne ajută să intrăm în veșnicia lui Dumnezeu, ci și participarea la o mișcare liturgică, aparent ne semnificativă, dar care este pe deplin ancorată în rostul existenței lăcașului de cult.

Heruvicul – pregătire pentru primirea Sfintei Împărtășanii¹¹

Noi, care pe heruvimi cu taină închipuim și făcătoarei de viață Treimi întreit-sfântă cântare aducem, toată grija cea lumească acum să o lepădăm.

Ca pe Împăratul tuturor să-L primim, pe Cel înconjurat în chip nevăzut de cetele îngerești.
Aliluia, aliluia, aliluia!

La Liturgia Sfântului Ioan Gură de Aur, cu puține excepții, atunci când Cinstitele Daruri sunt aduse de la Proskomidiar pe Sfânta Masă, se cântă ceea ce este îndobște cunoscut cu numele de *Heruvic* sau *Imnul heruvimic*. De fapt, el este o cântare ce a fost introdusă în Sfânta Liturgie începând cu a doua jumătate a secolului al VI-lea (574, în timpul împăratului bizantin Iustin al II-lea)¹², pentru a înlocui unul sau mai mulți psalmi care se intonau acum, în timpul cărora diaconii primeau la altar darurile aduse de credincioși și le pregăteau pentru Jertfa nesângeroasă.

Textul heruvicului este inspirat din semnificația Intrării celei mari, cu Cinstitele Daruri, care Îl închipuiesc pe

¹¹ Ziarul Lumina, 21 iulie 2008.

¹² Vezi Pr. Ene BRANIȘTE, *Liturgica specială*, București, Ed. Basilica, 2016, p. 348.

Mântuitorul, „Împăratul slavei”, „Împăratul împăraților și Domnul domnilor”, „înconjurat în chip nevăzut de oștile îngerești”, mergând spre Jertfă.

Privilegiul nostru este că Îl însoțim, cântând în mod tainic „Aliluia”, de trei ori, așa cum descrie întâmpinarea Domnului Sfântul Apostol Ioan în *Apocalipsă* (19, 1, 3, 4).

Textul heruvicului nu se adresează puterilor îngerești și nici nu este intonat de acestea, ci este mai degrabă o împreună-cântare a oamenilor și a îngerilor. Oamenii îi închipuiesc în mod tainic, aducând împreună cu aceștia „întreit-sfânta cântare”. Pentru ca acest lucru să fie posibil, e nevoie ca „toată grija cea lumească să o lepădăm”, fiindcă așa cum scria Sfântul Gherman, Arhiepiscopul Constantinopolului, „Imnul Heruvic cântat îi îndeamnă pe toți ca de acum înainte și până la sfârșitul Liturghiei să aibă minte foarte atentă lăsând jos orice grija lumească, întrucât urmează să primească prin cuminecare un Împărat mare”¹³.

Marele tâlcuitor al cultului nostru ne arată care este de fapt principalul rost al acestei frumoase cântări: să ne pregătească pentru Sfânta Împărtășanie. Fiindcă nu poate

¹³ GHERMANOS, ARHIEPISCOPIUL CONSTANTINOPOLULUI, „Relatare și viziune mistică despre biserică [și Liturgie] – variantă amplificată și interpolate”, 72, în: *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesaloniei – integrala comentariilor liturgice bizantine. Studii și texte*, trad. de Ioan I. Ică jr., Sibiu, Ed. Deisis, 2011, p. 470.